

Schaktning för avlopp i anslutning till den gropkeramiska Lundbyboplatsen

Arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning

Fornlämning Gryt 68
Krogsmåla 1:13
Gryts socken
Valdemarsviks kommun
Östergötland

Mattias Johansson

Schaktning för avlopp i anslutning till den gropkeramiska Lundbyboplatsen

Arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning

Fornlämning Gryt 68
Krogsmåla 1:13
Gryts socken
Valdemarsviks kommun
Östergötland

Mattias Johansson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Omslagsfoto: Södra delen av avloppsledningsschaktet på Krogsmåla 1:13. Från söder. Foto:
Mattias Johansson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-422-1

Tryck: JustNu, Västerås 2015.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	7
Målsättning.....	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Genomförande	9
Undersökningsresultat.....	9
Referenser.....	13
Kart- och arkivmaterial	13
Litteratur.....	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14

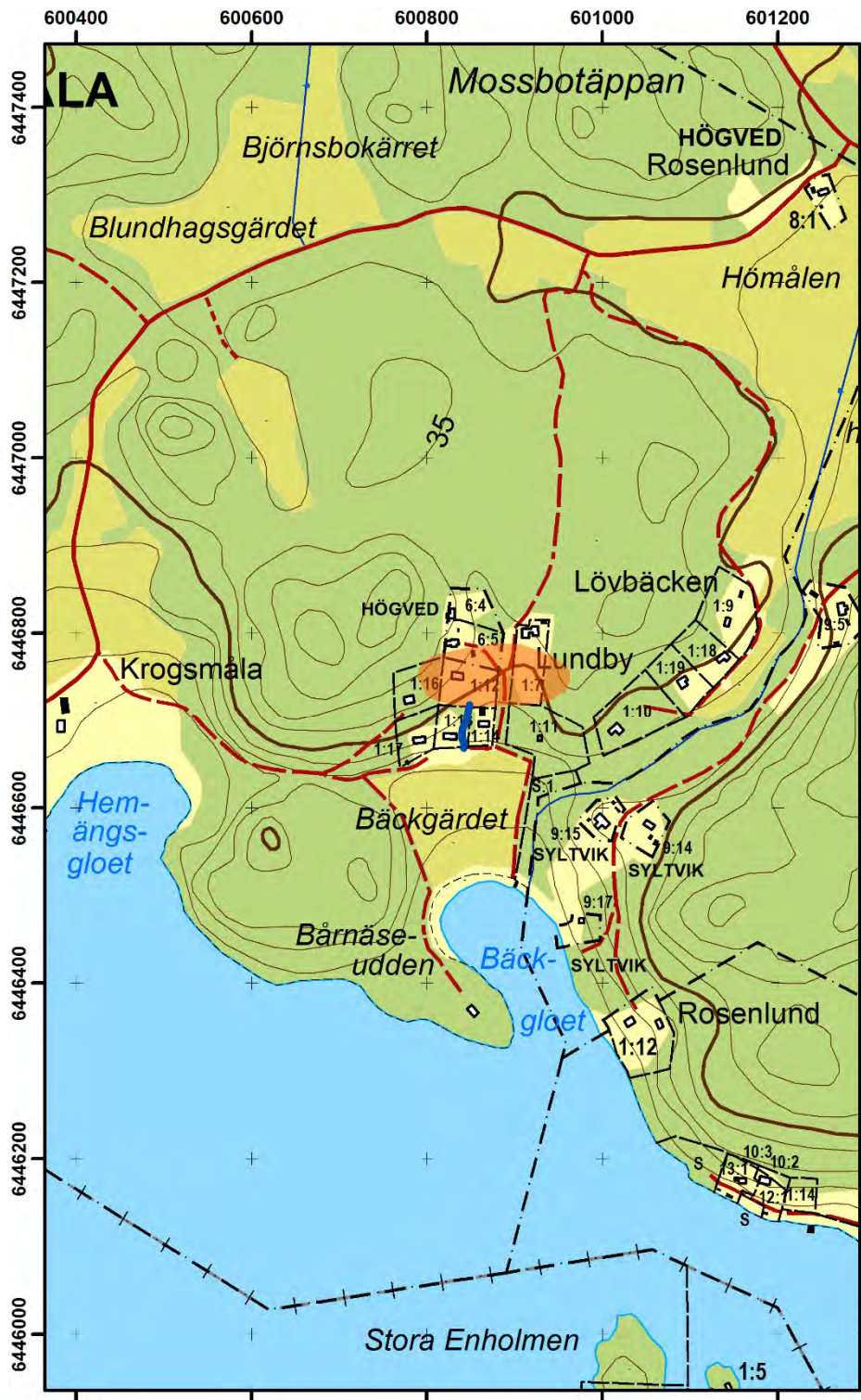
Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en ring. Utdrag ur terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) genomförde den 4 februari 2015 en arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning i nära anslutning till den gropkeramiska Lundbyboplatsen, Gryt 68, i Valdemarsviks kommun, Östergötland. Grävningen gjordes med anledning av nedläggande av avloppsledning.

Huvudsyftet med undersökningen var att i största möjliga mån undvika fornlämning, samt att få ett underlag för eventuella framtida ärenden i området. Totalt schaktades drygt 50 löpmeter strax söder om fornlämningen.

Vid schaktningsövervakningen framkom inget av antikvariskt intresse.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med det undersökta avloppsledningschaktet som en blå kraftigare linje och den gropkeramiska Lundbyboplatsen, den enda fornlämningen i området, i orange transparent nyans. Skala 1:8000.

Inledning

Med anledning av schaktning för nedläggning av avloppsledning på fastigheten Krogsmåla 1:13, Gryts socken och Valdemarsviks kommun, genomförde Stiftelsen Kulturmiljövård en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning efter beslut av Länsstyrelsen. Ett schakt kom att läggas ut strax intill den groppkeramiska Lundbyboplatsen.

Målsättning

Avsikten med schaktningsövervakningen var framför allt att i största möjliga mån undvika ingrepp i fornlämning, Gryt 68. Resultatet skulle även kunna utgöra grund för Länsstyrelsens bedömning avseende eventuella kommande ärenden i området, liksom för vidare planering av exploatör.

Topografi och fornlämningsmiljö

Anledningen till beslutad antikvarisk närvaro var närheten till den groppkeramiska boplatsen, Gryt 68, i litteratur och korrespondens kallad Lundbyboplatsen. Ett torp Lundby uppfördes på platsen 1871 (Gryt AI:30; LMA 05-GRY-161). Från torpet inkom 1890 ett första fynd till Statens historiska museum (SHM 8712), en skafthålsyxa av sten. Olov Janse undersökte 1924–1925 samt 1927 delar, eller totalt 27 m², av boplatsen genom grävning av 19 kvadratmeterstora rutor samt 2 rutor om var för sig fyra kvadratmeter. Han beskriver ett kulturlager, 0,55 m som tjockast, under ett av plojen omrört matjordslager, om 0,15–0,20 m tjocklek och liggande ovanpå det sterila gruset. I kulturlagret framkom fyra härdar och stora mängder keramik, sten och även ett begränsat benmaterial. Alla utom fyra av rutorna gav fynd. I keramikmaterialet ser Janse själv paralleller med materialet från boplatserna Säter II och III, samt i något enstaka fall Säter IV. Med anledning av några fynd av svallad keramik tolkades boplatsen som strandknuten. Det tillvaratagna fyndmaterialet förvaras vid SHM med inventarienummer 17551, 17805 och 18630 samt till någon mindre del vid Musée national des Antiquités (numera Musée d'Archéologie nationale) i Saint-Germain-en-Laye, Frankrike (Janse 1932).

Under ett flertal inventarienummer förvaras även lösfynd från boplatsen förvärvade under och efter undersökningarna, alla påträffade av byggmästaren Fagerberg som bodde i Lundby. Fynden utgörs av keramik och stenmaterial (SHM 17554, 18630, 19460 och 19700). En tjocknackig yxa (SHM 19103) påträffades 1929 på den intilliggande fastigheten Lövbäcken, sannolikt på vad som idag är Krogsmåla 1:9, ca 200 meter öster om boplatsen. Ett förhållande som accentuerar osäkerheten i boplatsens utbredning eller huruvida det kan vara frågan om ett boplatsskomplex med flera intilliggande, men åtskilda boplatstyor.

Det påträffade keramikmaterialet bör grovt kunna översättas med Fagervik II-III och en huvudsaklig datering till mellaneneolitikum A. Av det benmaterial som tillvaratagits är allt bränt och har i ett fall artbedömts som säl (SHM 17551).

Figur 3. Boplatsen och arbetsområdet ifrån söder och isen på den lilla viken Bäckgloet i Valdemarsviken. Foto: Mattias Johansson.

Figur 4. Arbetsområdets nedre del före schaktning. Från söder. Foto: Mattias Johansson.

Det framgår av Janses beskrivning att de undersökta rutorna i huvudsak lades ut på och nedanför Lundby. Den nuvarande digitala geometrin för fornlämningen i FMIS omfattar alltså rimligen ett större område än det Janse undersökte, och har troligen tillkommit vid tidigare fornminnesinventering, utifrån ett troligt boplatsläge med en flackare yta i slutningen, i huvudsak på Krogsmåla 1:7, men även anslutande till Krogsmåla 1:12. Möjligen har man även provstuckit i marken.

Boplatstens utsträckning i FMIS når ner till strax under kurvan för 20 m.ö.h. och strax upp över kurvan för 35 m.ö.h.

Genomförande

Schaktningsövervakningen skedde i samband med schaktning för nedläggning av en avloppsledning över en sträcka om 52 löpmeter. Ett nord-sydligt orienterat schakt drogs på Krogsmåla 1:13 längs med den av en stenmur markerade fastighetsgränsen mellan Krogsmåla 1:13 och 1:14. Schaktet löpte ungefär från kanten av den digitaliserade geometrin för Gryt 68 i det digitala fornlämningsregistret (FMIS) söderut med ett flackare parti längst i norr, ett brantare parti i mitten och sedan åter ett flackare parti längst i söder.

Schaktningsövervakningen inleddes på morgonen med ca -1°C i luften och snöfall, men klarnade upp på eftermiddagen och fältarbetet avslutades med +2°C i luften och solsken. På platsen låg ett snötäcke på ett par dm, men någon tjäle fanns inte i marken.

Schaktningen påbörjades med att ta fram befintlig avloppsledning, vilket resulterade i ett 1,6 m x 3,5 m stort och 0,95 m djupt schakt. Till detta anslöts ett smalare schakt som huvudsakligen följde västra kanten av en befintlig avloppsledning nedför slutningen. Till detta användes en ca 0,4 m bred skopa, vilket gav ett schakt vars bredd mätte 0,55–0,60 m i överkant. Eftersom schaktningen alltså delvis skedde genom en tidigare nedgrävning berördes i huvudsak bara en mindre remsa ostörd mark i västra kanten av det nu undersökta schaktet. Totalt kan drygt 30 m² ha avbanats, varav uppskattningsvis knappt 10 m² orörd yta.

Schaktet grävdes skiktvis ner till steril nivå, och därefter ner vidare till önskad nivå för avloppsledningen, ca 0,50–0,95 m, med ett avtagande djup åt söder. Längst i norr frilades den äldre ledningen, delvis för hand, för att förbereda påkoppling ner till 1,10 m djup.

Schaktets utsträckning inmättes med GPS kompletterat med mätningar med måttband i förhållande till den intill löpande fastighetsgränsen mellan Krogsmåla 1:13 och Krogsmåla 1:14. Dokumentation av schaktet skedde sedan genom digital fotografering och upprättade beskrivningar.

I schaktets nedre ände, de sista tiotal metrarna åt söder, sipprade vatten upp ur gruset i schaktets botten och rann sedan ner i schaktets lägre delar i söder. Detta påverkade dock inte dokumentationen till någon större grad.

Undersökningsresultat

Vid schaktningen genomgicks ett kraftigt lager skogsmylla av varierande tjocklek, ca 0,15–0,35 m som bestod av mörkbrun till svartbrun humös, grusig sand. Därunder kom ett

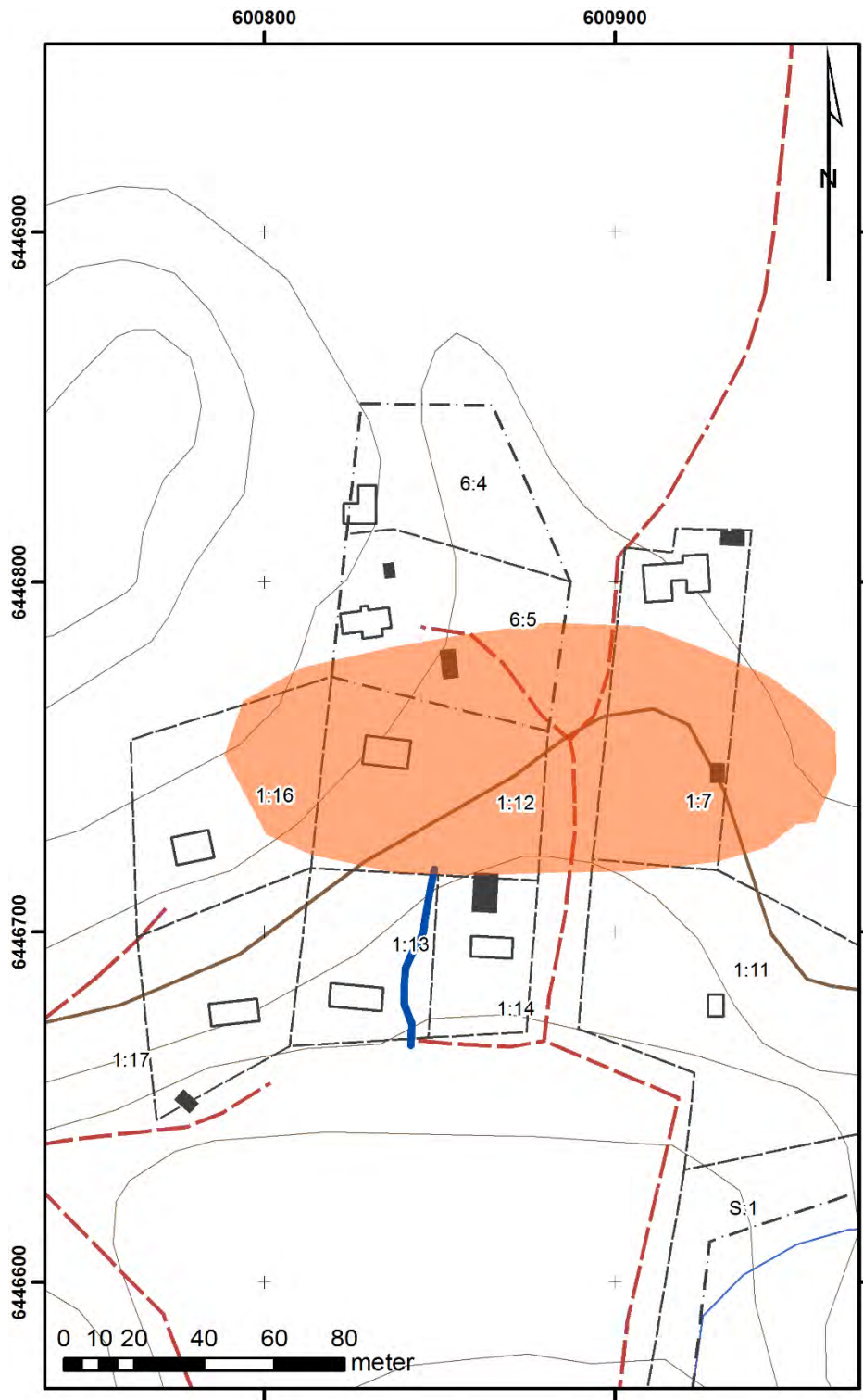
lager ljusbrun till rödbrun grusig sand om 0,05–0,60 m, som åtminstone i norr hade ett visst inslag av sten. Lagret avtog tydligt i tjocklek mot söder och lägre terräng, samt kunde på sina ställen uppfattas som skiktat med en mörkare, grövre del i toppen och en ljusare, finare del i botten. Någon skarp gräns mellan det grövre och finare gick dock inte att urskilja. Under detta kom ett lager fin blek, beige sand som inte grävdes igenom.

Utöver att schaktet stördes av det äldre avloppsledningsschaktet, korsades det nu grävda schaktet vid tre tillfällen av tidigare nedlagda kablar och ledningar (el/vatten). Så skedde på ett avstånd av 7 m, 24 m och 34 m från norra änden av schaktet.

Längst ut i kanten av schaktet åt norr, på mindre än en decimeters djup och i fyllningen till det äldre avloppsledningsschaktet, påträffades det enda fyndet från undersökningen, en skärva av ett tegelaktigt gods (eller möjligen tegel). Skärvan är rödbrun och hårdbränd, men något porös. Den har bevarade ytor, där den ena är slät och den andra bär några avtryck och har linjer som om den vore avstruken. Den uppfattades inte som förhistorisk och togs därför inte tillvara.

Figur 5. Schaktets norra ände under utgrävning. Från norr. Foto: Mattias Johansson.

Figur 6. Planen visar det undersökta avloppsledningsschaktet med kraftig blå linje, samt den gropkeramiska Lundbyboplatsen i transparent rosa. Bakgrundskarta: Digitala fastighetskartan. Skala 1:2000.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Gryts kyrkoarkiv, Vadstena landsarkiv. (Digitaliserat arkiv tillhandahållet genom abonnemangstjänst ”ArkivDigital online” <www.arkivdigital.se/online>).

Gryt AI:30. Husförhörlängd 1871–1875.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, Lantmäteriets arkiv. (Digitaliserat arkiv tillhandahållet genom tjänsten ”Historiska kartor” <etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor>).

LMA 05-GRY-116. *Karta öfver ¼.dels Mantal Kråksmåla Lit. B. uti Gryths s.n, Hammarkinds h.d och Östergötland.* Gustaf Jonzon 1867.

Statens historiska museums samlingar, Statens historiska museer. (Digitaliserat arkiv tillhandahållet genom tjänsten ”Sök i samlingarna” <mis.historiska.se>).

SHM 8712

SHM 17551

SHM 17554

SHM 17805

SHM 18630

SHM 19103

SHM 19460

SHM 19700

Litteratur

Janse, O. 1932. *Stenåldersboplatser i Östergötland. En stenåldersboplats vid Valdemarsvikens strand.* (KVHAA:s handlingar. 37:5). Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM14142
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	dnr 431-12447-14, 2015-01-28
<i>Undersökningsperiod:</i>	2015-02-04
<i>Exploateringsyta:</i>	52 löpmeter (ca 33 m ²)
<i>Personal:</i>	Mattias Johansson
<i>Belägenhet:</i>	Krogsmåla 1:13, Gryts socken, Valdemarsviks kommun, Östergötlands län, Östergötland
<i>Fastighetskartan kartblad:</i>	64G4AN Hummelvik
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF99 TM
<i>Koordinater:</i>	N 6446665–6446720; E 600835–600850
<i>Höjdsystem:</i>	RH2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS (Trimble Juno SC), kompletterat med måttband
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	–
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.